

REPRODUCEREA OPRITĂ.

Invazie franceză

Atingerea cu o cultură străină ajută, firește, la definirea propriului nostru suflet. Ne cunoaștem în măsura în care cunoaștem pe alții și comparația deosebitelor firi ale neamurilor înlesnește lămurirea firii neamului nostru. O cultură străină poate înrăuri sufletul nostru național cu puteri de fecunditate în înțelesul că stimulează, fie prin înrudire, fie prin contrast, însușirile noastre creatoare. Din momentul în care o reacțiune binefăcătoare e stârnită în organismul nostru sufleteș, nu poate fi vorba de a osândi contactul cu oricare comori intelectuale ale popoarelor, — presupunând că un asemenea contact ar fi între noi și cultura engleză, scandinavă, germană, americană, cum este între noi și cultura franceză. Noi însă sântem unilaterali. Cășunăm pe câte cineva și, de obicei, cășunăm pe francezi.

Peste bulboanele vijelioase ale războiului, a plutit încă odată, biruitor și fără pereche, miracolul francez și dacă, volnic, admirația lumii întregi s'a răsucit în jurul lui, noi am înțeles să ne facem ierofanții, cu totul lepădați de sine, ai a-cestui miracol.

Nu împotriva Franței, nici împotriva culturii sale, care poartă sâmburiile moralei ai umanității; împotriva acestei lepădări de sine, împotriva acestei nesocolite lepădări de noi înșine ne ridicăm. E o datorie să ne ridicăm. Căci, în spirit, noi slujim Franței, nu ne slujim de Franța.

Un străin care ar cerceta librăriile noastre n'ar putea jură că sânt românești. Ar vedea rafturi încărcate simetric, ar vedea periodice desfășurate ispititor pe teșghele, ar vedea vitrine împodobite cu gust și pretutindeni copertele galbene ori albastre, simple și elegante, ale cărșilor și revistelor franceze. Insinuantă și stăpânitoare, cu mirosul ei specific și cu o vrajă hipnotică, năpădește în valuri tipăritura Parisului. Măinile se întind nerăbdătoare către ea, care se vinde întreit, împătrit și unedri încincit ca mai înainte. Cât privește valoarea, nici o alegere: pariziană să fie și, mai ales, ultima noutate! La câteun colț de geam, mijeste uneori, sfi-oasă și strivită sub greutatea și luxul tomurilor nobile, câteo copertă mohorită de hârtie fără aspect. Intre ultimele transporturi sosite depe Sena, chipeșe și strălucitoare, ea, înăbușită, pare un ciob de oată națională rălăcit între faianșe lustruite. Cine s'o ceară și pe ea? E cartea românească, e revista românească, e biata literatură românească. Librarii mărturisesc că dintr'o sută de volume vândute, nouzeci sânt franjuzești, iar restul de zece românești. O revistă ca „Les Annales“ se vinde într'o librărie cam 200—300 exemplare dintr'un număr; o revistă românească săptămânală se vinde în aceeași librărie între 20—25 exemplare. Tipăritura

franțuzească se desface, deci, inzecit față de cea românească, pe un preț de patru ori mai mare. Dacă o revistă românească nu trece peste un tiraj de cinci mii, una franțuzească se desface în țara noastră între 30—40.000. Trăim, prin urmare, sub stăpânirea invaziei franceze.

Din librărie invazia trece în suflet. Creierul intelectualului nostru e ca o vitrină năpădită de imprimatul parizian. Ici, colo, de sub straturile venetice, se înfiripă abia câteun crâmpciu de gând românesc. Asupra lucrurilor ce se petrec, românul care obicinuieste să mediteze, nu îndrăznește să aibă o părere originală: are Parisul grijă și de asta. Datoria intelectualului nostru e „să fie la curent”. De aci, sumedenia de citate care îmbăcesc articolele, studiile și discuțiile noastre. Cugetarea românească, intimidată, nu isbutește să se țină pe picioare proprii. Când vrea să pună o problemă oarecare, se vede și mai clar împrumutul nelimitat din care trăiește; căci problemele pe care le pune nu sânt izvorite cu necesitate din inima vieții românești. Aci, ele sânt actuale, fiindcă actuale sânt în Franța. Și cât ridicol dureros cuprinde în el donchihotismul acesta grav care le ridică, le desfășoară și le rezolvă întocmai cum ele sânt ridicate, desfășurate și rezolvate la Paris. Intr’o țară care numără încă 70% analfabeți, iar restul nici pe sfert nu poate intra în categoria culturii, unul găsește exces de intelectualism și se ridică năsdruvan împotriva acestei maladii de care am fi suferind, alții găsesc că analfabeților noștri trebuie să le predicăm o morală științifică, în loc să le dăm o îndrumare științifică în legătură cu nevoile vieții. Ideile menite să aibă un răsunset politic și social sânt născute dintr’un mediu anumit și, înainte de toate, aplicabile acelu mediu care le-a născut. Ele pleacă dela un anume grad de dezvoltare a unei societăți și cuprind puțințele ei de perfecționare, începând dela acel grad mai departe. Transplantarea lor pe alte meleaguri cere condiții de existență asemănătoare. Intr’un mediu nou și străin, ideile acestea veștejesc fără ca rădăcinile lor să ajungă vreodată în adâncurile societății în care le răsădești. Dece nu pricep rumegătorii de probleme străine că mediul românesc nu este mediul francez și că excesul de intelectualism ori morala științifică sânt boale ori remedii ale unor organisme ceva mai rafinate decât societatea noastră, din nenorocire prea viguroasă în această privință?

Literatura, care trebuie să fie eflorința sufletului național, geme sub aceeași năvală înăbușitoare. Limba românească suferă de furia neologismului. Fraza se frânge, prindită de mlădieri care nu-i sânt firești. Sintaxa tipă de conștrângeră franțuzești. În scrisul de astăzi e o sforțare înverșunată de a denatura spiritul limbii, al gândirii și al simțirii, în credința naivă că-l desăvârșim. Imitația scriitorilor francezi se practică pe toată scara, dela plagiat până la pastişă și reminiscență. Nu e nevoie de străduinși ca să știi ce curente se încrucișează în mișcarea literară a Franței: pipernicite, dar în număr, le vei găsi la București. Aci, fiecare poet își are un corespondent îndrumător la Paris. Poetul român este un ecou oriental al maestrului parizian. Pentru el, viața românească și-a sleit subiectele, și-a banalizat impresiile. Ea nu înfățișează niciun interes, de vreme ce nu există în cartea maestrului. Ah, deschideți orizonturile, aduceți ceva cer neguros și furtună depe marea Belgiei, că cerul românesc e monoton și Pontul Euxin nu e vrednic de-un cântec; aduceți un masiv din Alpi și o culme din Cordiliere, că Bucegii enervează cu aceleași doine și aceiași ciobani; aduceți roze de Siraz și de Bengal; aduceți apă din Rio dela Plata, că Dunărea e prea murdară;

aduceți absint de care-i plăcea lui Rimbaud, că juica vulgară numai pe Caragiale putea să-l ispitească; aduceți capucini verzi și pânze prerafaelite; aduceți măgarii din Pirinei pe care, ah! i-a venerat Francis James! Deschideți orizonturile că se înăbușă cântăreții. In cetatea lui Bucur păstorul, ei trăesc ca lei în cușcă, de parte de zonele exotice care au inspirat pe maeștrii din Paris.

De aceeași nostalgie suferă și critica. In fraze mălăcețe, ce vor să treacă delicate, criticii se strâmbă plictisiți in fața unui volum românesc: îi lipsește subtilitatea franțuzească! Îi lipsește savoarea și claritatea genului latin!

Plantele, care fac ca heliotropismul să fie mai vădit, înfățișează unele abateri dela legile creșterii normale. Sânt plante heliomane, pătimeșe de soare. Lumina pe care o sorb cu lăcomie excesivă, înrăurește in așa fel substanțele vegetale încât lugerul se strâmbă și își pierde svelteța naturală. Patima de soare le deformează. Raportul dintre noi și cultura franceză e un raport de heliotropism excesiv. El a isbutit să ne deformeze gândirea, simțirea și limba. In literatura curentă nu mai există un stil românesc in formele căruia să se imprime caracterele viguroase și distinctive ale genului național. Tradiția acestui stil, pipăit și dezvoltat de Eminescu, de Creangă, de Coșbuc, a fost părăsită. Amețiți de noutatea franceză, de întorsătura iesnicioasă și plulitoare a spiritului francez, urmașii vor să facă din țara aceasta o imagine palidă și orientală a Franței. Miracolul francez ne-a sedus până la lepădarea de noi înșine. Artă noastră actuală face o curbă rătăcitoare.

E vremea să ne întoarcem la malcă.

Poporul acesta cu milioanele lui înmănușiate in jurul Carpaților, nu trăiește pentru a face umbră pământului și nici pentru a se da pradă seducției străine de natura lui. Avem soarele nostru, avem marea și fluviile noastre, avem văile și orașele fremătătoare de viața noastră, avem durerile noastre, avem chiotul de biruință și marile nădejdi ale zilei de mâine. Să ne răsfrângem asupra adâncurilor noastre sufletești și de acolo să smulgem și să ridicăm in lumină cântecul viu, pătruns de geniul rasei noastre!

Nichifor Crainic

La Poarta Paradisului Pierdut

Azi am trecut s'o văd înstreinată
Grădina'n care-o vară ne-am iubit...
Podoaba, 'n zdrențe-i spânzură uscată,
Rugini a prins frunzișul răvășit,
Tar parcul, raiul nostru de-altădată,
Cu ziduri alții azi l-au ocolit.

È ceasul vechiu al dragostei, e seară,
Și dând să intru, stau înfiorat:
Înnaltul piop la porți m'asteaptă iară,
Dar toamna purpurie l-a schimbat
În galben stâlp pălpăitor de pară,
Ce freamătă de vânturi sbuciumat.

Și'n vijelia ce s'a 'ncins să-l bată,
Aprinsul plop acolo mi-a părut
Că-i sabia de foc neîndurată
Pe care Hteruvimul nevăzut
O flutură spre lumea blestemată
La poarta Paradisului pierdut.

V. Voiculescu

Flori de lună.

I.

Plutind peste câmpii nemărginite,
Schipește palid arcul selenar;
Ca niște doruri mari și ne'nplinite,
Din umbră și luceferii răsar.

S'a nseninat a stelelor cetate,
Și din adâncul zării fără fund,
Din lumi necunoscute, depărtate,
Aprinse doruri pân' la noi pătrund.

Le simți cum vin cu razele plâpânde,
Și picură prin tainice ferești,
Invăluind c'o slabă scânteiere,
Adâncul suferinței omanesti.

Iar suferința noastră se npreună,
Cu nesfârșitul dorurilor mii,
Ce ard nemângâiate și pustii,
În alte zări, sub alt miraj de lună.

Și suie sprinten sufletul stingher,
Ca o mireasmă sfântă către cer,
Ducând cu el pe-albastrele poteci,
O mângâiere lumilor de veci.

II.

Urcă 'n zare carul
Cu-aurite roși
Înhămați îl poartă
Luceferii tofi.

Trece carul nopții
Pe-albastre poteci;
Cu el, visul nostru
Suie culmi de veci.

Iar un fluturaș
Luminat de-o rază,
Pe-un potir de crin,
Somnoros visează.

Către cer se ntoarce
Astăzi, luminos,
Ca să nu-l ajungă
Lacrime de jos.

Visul nostru sfânt
Trece peste goluri,
Sărutări de foc
Îl urmează 'n stoluri.

Pe când noi loviți
De cereasca mână,
Trisți ne cufundăm
În praf și țărână

III.

Stropi de aur cad
Printre ramuri grele;
Naște sus pe cer
Un sobor de stele.

Desmerdând un cânt,
Pe-ascuțita-i strună,
Greșul sglobiu
Se 'nclină la lună.

După o perdea
Cu-amorăși brodată,
S'a ivit sfios
Un profil de fată.

În parcul umbros
Pe-un strat de sulfină,
Un penaj uilat
Lâng'o mandolină.

Artur Enășescu.

Victor Ion Popa: BISERICA DIN MĂRĂȘEȘTI

Odiseea pietroiului dela Kili-Kodiu

Intr'o uliță oropsită din Silistra, picotează uitată de vremuri o smerită geamie. Mușchiul nărămziu și buruenele ruinelor au năpădit-o de mult pe din afară, iar șiroaiele ploaiei și găzele ungherelor pustii au oploșit-o cu pristos de dinăuntru. Dar *muezinul* tot mai răcnește în amurg din hărtănitul minaret, uleiul tot mai licărește în candelă și bărbosul hoga tot mai veghează în chiliile din fundul ogrăzii.

* * *

În curtea aștei geamii s'a pomenit hărăzit din bătrâni un pietroi de marmoră, lat d'un pas, lung de doi și gros d'o șchioapă. Odinioară, când fusese cioplit, ăst pietroi trebue să fi fost alb și neprihănit ca spuma laptelui; dar, de când zăcea oropsit, ca un lepros, în căpriță și slujă de adăpost râmelor, furnicilor și boilor popii, se coclise și imboncăise mai dihai decât un pușt de turc.

Pe-o față eră neted ca o coaje de harbuz; pe alta fusese cioplit de dalta ghiaurilor cu însemnări pe care veacurile le știrbiseră și glodul le năclăise și pe care pravoslavnițul hoga al osmanliilor din Silistra niciodată nu se gândise să se sinchisească a le tâlcui.

De unde purcedea, cum se pomenise acolo stingher și ce rost o fi avut el vreodată, nimeni nu se încumetase să afle.

Intr'o zi de vară, însă, un alvigiu veni să se odihnească la umbra geamiei și dădă peste el; și, cum eră întors pe fața cea netedă, un gând năstrujnic țâșni din tivga alvigiului:

— Asta pietroi, strașnic, brè, de turnat caramea pentru cocoșei și tobițe.

Face rece la el, cât dăznozi brăcina-rul la dâlvari.

Și, izbindu-se cu palma peste frunte se firitisi singur:

— Aferim dovleac, brè bostangiu.
Zis și făcut.

Cum pietroiul eră zestrea geamiei, turcul habotnic crezù de cuviință să se învoiască întâi cu hoga. Târgul fu lesne făcut și pietroiul îi fu *închiriat* pentru o oca de ulei de candelă pe lună.

Il luă alvigiul în roabă, îl duse la maghernița lui și îl întrebuiță o lună, două, trei, cât îi merse negoțul. Apoi îl aduse iar la loc.

După întâiul alvigiu veni un al doilea și altul și altul, așa că bietul pietroi fu osândit să rătăcească veșnic între curtea geamiei și dughenele alvigiilor pentru oca de ulei a hogii.

* * *

În vremea asta la hanul lui Adereli mare toptangiu grec din oraș, ai căror străbuni împrumutaseră nume turcesc de urgia foștilor stăpânitori ai ținutului, se alimănise ca randaș un român transilvănean, Petrea Dropu.

Neastâmpărat din fire, ăst Petrea tot hoinărea prin târg și dăduse peste pietroi tocmai într'un răstimp când i se dăduse răgaz de alvigi.

Ca să-și facă de lucru, s'apucă să-l întoarcă de pe o parte pe alta și cum dădă cu ochii de creștăturile dâlții, deși nu le pricepă tâlcul, cu mintea lui ageră își dete seama că erau slove de tipar străbune pe care le cunoștea și că acest oropsit pietroi trebuia să fi avut o obârșie mai osebită.

Merse acasă, luă o coală de hârtie, se înapoie și, cu multă trudă, izbuti să le bobicească aidoma.

În mintea lui chibzuiala eră gata:

— Am să trimit coala asta lui cumnatu-meu profesorul dela ghimnaziul din Alexandria și el are să-mi lămurească ce-i și cum. Și, de-o fi cum îmi dau eu cu bănat, pui mâna pe pietroi într'ascuns și-l trec în țară la muzău, — unde am văzut adunate sumedenie de pietroaie d'astea, — ca să se pomenească și de

Petrea Dropu. Poate că m'oi aloge și cu vr'un bacșiș dela ocărmauire.

Fără multă zăbavă, tainica scrisoare porni spre Alexandria.

Bietul pietroi nici habar n'avea de ceace se urzeă pe socoteala lui.

* * *

Așteptă Petrea o săptămână, două, nouă, câteva luni chiar, și răspuns dela cumnat nu mai soseă.

Mai scrisă încă de câteva ori, că să-i amintească. Primi câteva cărți poștale despre sănătate; dar de pietroi nici pomeneală.

Dădū pe cumnatu-so la toți dracii: însă, de pietroi nu se lăsă, și când și când făcea câte o raită pe la geamie și îl urmărea pe la cine mai era în gazdă.

* * *

Profesorul de istorie nu lăncezeă, cum bănuise Petrea.

Descifrând inscripția, ori cât de rău fusese copiată, își dădū seama că era privitoare tocmai la o faimoasă ceartă între cei mai iscusiți arheologi ai țării.

În adevăr, acel oropsit pietroi, care slujă drept tablă pentru răcit carameaua alvigilor, nu era nici mai mult nici mai puțin decât *piatra comemorativă a patru împărați romani* morți în luptă pe câmpiile Moesiei.

Sprijiniți pe alte urme, o tabără de arheologi, susținuți și de cei streini, susțineau că acești împărați nu numai că nu ar fi murit în lupte și-ar fi fost îngropați acolo, dar că nici nu le călcase picioarele și nici o luptă nu fusese dată de ei în acele ținuturi. Alții din potrivă, cu un simțământ românesc mai statornic, țineau morțiș, dar fără dovadă netăgăduită, la părerea ce pietroiul consacra.

În fruntea acestei de a doua taberi se nimerise tocmai a fi fostul profesor de Universitate al Alexandrineanului. Documentul ivit din senin, era zdrobitor. Cu orice preț trebuia, deci, pusă mâna pe el. De această părere fu și ilustrul său

Magistru, căruia, cu cel dintâi tren, se repezi să-i dea de știre.

Bucuria universitarului, care din întâmplare era și Directorul Muzeului de antichități, fu, chiar, atât de nestăpănită în cât scăpă ceasornicul din mână tocmai când voia să cronometreze clipa acestei rare descoperiri.

Fără a se mâhni peste măsură de stricăciunea acestui giuvaer, își luă elevul în brațe și-l sărută de trei ori.

Apoi, împreună alergară în taximetru la Ministrul Școalelor acasă, căruia îi aduseră fericita noutate la masă, cerându-i înaltul sprijin.

Ministrul, om din acelaș partid politic cu savantul, făgădui, firește, totul.

Chemă telegrafic în Capitală pe învățătorul din Ostrov, orașelul cel mai apropiat de Silistra, care pe atunci era dincolo de granița română, și cunoscându-l om destoinic, îi porunci să se facă luntre și punte și cu orice jertfe să aducă pietroiul la București, chiar dacă ar trebui să-l fure.

Bine înțeles că pentru ajungerea la o astfel de țintă se cerea cea mai desăvârșită taină spre a nu prinde bulgarii de veste, căci s'ar fi putut sau să-l confişte, sau să ceară un prea mare preț de cumpărare.

Din această pricină Alexandrineanul, la care se mai amestecă și nițel amor-propriu, făcea pe mutul față de bietul Petrea Dropu care pierdea de neastâmpăr.

* * *

În primăvara aceea pietroiul fu închisat lui Mehmet și după ce simți sdruncinăturile unei harabale, fu instalat într'o magherniță pocălțită cu pereți de ostrețe putrede ale cărei singure edecuri erau o masă bondoacă pe trei firide și un brăcaci pe pirostree.

Acı faimosul pietroi de pomenire a patru împărați romani continuă să facă slujba de răcitoare de acadele și de coșei turcești.

Dropu îl urmărise și cu toată nedumerirea lui, călăuzit poate de un simț tainic,

Abia își trăsese palma din mâna lui Mehmet și Petrea îl trase de surtuc, șoptindu-i:

— Vino, te rog, mai la o parte, am să-ți vorbesc.

Invățătorul se supuse.

— Mă rog dumitale frumos, domnule profesor, eu ți-am făgăduit sprijinul meu de hatârul jupânului.... Te-am adus aci. Te-am lăsat să faci târgul cum ai vrut cu toate că s'ar fi convenit să am și eu parte ca unul ce am fost prepelicarul și l-am iscodit; însă, nu pot îngădui să ridicii pietroiul în fața mea, căci mă vor spânzura bulgarii de limbă când vor afla adevărul.... Dumneata pleci p'aci 'ncolo, dar eu rămân cu ei să-mi ispășesc păcatele....

Că hâr, că mâr, n'avu 'ncotro. Oprea trebui să se plece. Știa că așa se vor purta bulgarii și îi dădu dreptate. Rămase ca să vie peste câteva zile singur și să facă cum l-or povățui interesele

Abia se depărtă poștalionul lui Oprea spre Ostrov și Dropu veni într'un suflet la Acdereli. După ce-i povesti toate cele petrecute, îi zise:

— Acum, hai cu mine să vezi cum sunt oamenii și cât de puțin le pasă de alții.

— Haidem.

Și o luară împreună pe drumul viilor. Soarele cădea în asfințit. Cerul îmbujorat rumenea, oglindindu-se în undele Dunării infrigurate. Prin văile din jurul orașului negura pitulată își înălța fruntea sffioasă....

În sus pe șosea, praful stârnit de poștalionul învățătorului se prelungea ca un șoi de păclă luminată prin geamul unei turle de biserică.

Amândouă drumeții, grăbiți, mergeau în tăcere.

Petrea rupse cel dintâi:

— Crezi că se duce acasă?

— Dar unde?

— A venit până aci în vâlcea. Acum are să cotească la dreapta pe partea dintre

hotare și se întoarce înapoi la Silistra. Dacă nu l-om găsi la Mehmet la întoarcerea noastră, mare minune.

În adevăr, nerăbdătorul Oprea, coti la dreapta și călcându-și cuvântul dat, luă din nou drumul spre oraș, atras de pietroi ca de un magnet irezistibil.

După un ceas, la maghernița lui Mehmet, Petrea mâniat zicea lui Oprea uluit:

— Bine, domnule profesor, vrei să-mi lași copiii fără tată? Așa ne fu vorba? De ce te pripești? Dumitale puțin îți pasă.... Noi, rămânem în pârjol.... Înțelegi-mă și pe mine, las'o pe altă zi.

Pentru a doua oară învățătorul trebui să-și puie pofta în cui spre părerea de rău a turcului care muștră pe Dropu:

— Ce amesteci la tine, bréghiaur.... Eu stăpân. eu dau pietroi.... Tu, sictir, la treaba ta.

— Mă boule, dar dacă nu-ți mai aduce piatra cum te mântui de hoge? îi strigă Petrea sub nas, în dăsnădejde.

— Astă, bocluc, răspunse turcul dăzmeticit la pomenirea hogii. Apoi, către învățător:

— Lasă, bré, eu vorbesc la hoge....

Bietul Oprea n'avu ce să facă și luă de a binele drumul spre casa lui, cu poștalionul gol și cu inima stricată.

Dropu îi făcuse pontul.

Dar, Oprea nu eră omul care să se dea biruit cu una cu două. Când își puneă ceva în gând trebuia să se izbândească. Altfel îl răcăia pe piept. Și-apoi jucă o carte mare, unică, poate, în viața lui. I se incredințase o misie de încredere. Dacă dădea greș, eră ca și pierdut.

Tot intinzând cu droșca spre Ostrov și vărsându-și mânia pe cărlanii suri, frământa în creier o a treia încercare.

Eră în Ostrov un popă de pomină. Un om deștept, îndrăsnit și fără de lege, care de nimic nu se teme și căruia nimic nu-i stă în potrivă, croit mai mult să fie căpitan de haiduci de cât păstor de suflete.

Către el se duse cugetul lui Oprea, să-l ia tovarăș. Numai el putea să șterpelească pietroiul chiar în noaptea aceea.

Căci, grozav i se făcuse frică de Petrea, de vâlvă și de zăbavă.

— Ce nu se putea întâmpla până a doua zi? Ori hoga, ori Petrea, ori bulgarii i se puteau pune de-a curmezișul, sfeterisind pietroiul.

Așa judecând, învățătorul poposi drept la casa popii.

Se aveau ca frații.

În toiul nopții, pe caldarâmul zgroburos, o brișcă brașovenească cu doi drumeți căută la pas maghernița lui Mehmet.

Ajunsa aci coti într'o ulicioară doinică. Drumeții coborâră, zvârliră un braț de fân cailor, ca să nu plece, și se apropiară cu pași hotărâți de laboratorul turcului.

— Cercetează, dacă nu cumva e vreun vardist prin apropiere, șopti cel mai chipeș tovarășului său. Până atunci cu toporul ăsta sparg putregaiul de zid. Înăuntru știu că nu-i nimeni. Turcul doarme aiurea, la cadâne. Și, chiar de ar fi, îl leg fedeleş și-i vâr în gură o gălușcă de basmă.

Cum a grăit așa a înfăptuit.

În vreme ce unul iscodea străzile dinprejur, cestălalt prin spărtura peretelui cuptoruit, doborit din câteva lovituri, pătrunse înăuntru. Cu scăpărarea unui chibrit își dădu socoteala unde zăcea pietroiul. Pe urmă aprinzând o țigare, pe care o fumă în pumn, așteptă să-i sosească tovarășul. Căci oricât se bizuia pe lăria lui, nu se încumetă să-l ridice singur de teamă să nu-l scape și să-l sfarme. Când isprăvi țigara, iscoada sosi.

— Nici țipenie de vietate pe nicăiri, părinte.

— Atunci, la lucru, Opreo.

Și popa împreună cu dascălul din Ostrov, — căci cine alții puteau fi?, — se așezară la muncă.

Încet-încet, dibuind prin întuneric târîră prețiosul odor până la spărtura din părete.

Dar, abia apucară să-l proptească pe muchea spărturii ca să-l treacă afară și hop, vardistul în spatele lor.

— Ce căutați, aci, bre, ghiaur? De ce n'ați intrat pe ușe? Eu dau de veste...
Fac gălăgie....

Bietul turc se laudă cu gălăgia, căci de țignale nici pomeneală nu putea fi la vardiștii din Silistra.

Nu apucă însă a da alarma că un pumn sdravăn al popii îl prăbuși peste pietroi și cât te-ai șterge la ochi fu făcut cobză și îndopat până în beregată.

De sigur, de astă dată Oprea și-ar fi atins ținta, dacă în spatele lui nu s'ar fi auzit un glaș.

— Păi, așa ne fu omenia, Domnule profesor.... Ștergeți-o oblu că de unde nu, e lucrul dracului.

Ne-având încotro, de frica zarvei, tovarășii se înapoiară la brișcă și o tuliră în scăpărarea copitelor cailor spre barieră, tot fără pietroi.

Paza graniței pe atunci nu eră din cale afară strașnică, amândouă țările vecine fiind în bună pace, iar Silistrenii având viile rămase de partea românească, tot controlul se mărginea la un schimb de cuvinte.

— Dincotro, bre?

— De la vii... sau, la vii..., și, basta. Îndrăzneții călcători se strecurară deci, cu obrazul curat, dar cu amarul în suflet.

A doua zi mare zarvă în târg.

Poliția și toată stăpânirea, cu zapciul în frunte se adună la fața locului. Toți se așteptau la cine știe ce prădăciune. Însă, dezamăgirea lor fu mare când văzură că edecurile lui Mehmet erau neatinse. Firește, ținta spargerei era învederată: pietroiul. Și, oricât de bostangii ar fi fost la minte, zăvozii ocărmuirii își

dădură cu socoteala că de oarece se făcuse atâta tevatură și se săvârșise chiar o spargere în inima nopții pentru el, trebuia să fi avut vreun preț mai osebuit.

Deci, zapciul porunci să fie transportat la tactul subprefecturei și să fie așezat chiar în odaia lui de lucru.

Auzind de astea, Petrea Dropu zise cu ciudă lui Aclereli:

— Vezi, jnpâne, ce face omul lacom și nepriceput? Dacă mă lăsa pe mine în treaba mea, nu perdeam nici eu nici el bacșișul și nici țara noastră pietroiul. Acum, pas de-l mai scoate din ghiarele zapciului. Drept la Sofia ajunge.

Și, în adevăr, după câteva zile dela raportul ce înaintase, zapciul primi ordin să pornească marmora spre Sofia.

Dar, cum banii de drum nu se trimise și nimeni nu veni să-l ia în primire, îl lăsă să se mai odihnească unde îl sălășluise.

* * *

Dropu se lăsă de pietroi. Dar, alții, nu.

Câteva zile dela spargere, un plugar român se ținea cu căciula în mână după consilierul comunal Ceapricoff.

— Fă-mi, jupâne, și mie rost pela primărie. Cotigar, măturător, ce-o fi: numai să-mi capăt și eu o fărâmiță de pâine. Am fost totdeauna omul dumitale. Tot ce mi-a trebuit când aveam și eu stare, din prăvălia dumitale am târguit. Acum am scăpătat, am sărăcit.

Casa mi-a ars; vitele mi-au murit; seceta mi-a ars câmpul; nu mai am cu ce să mă hrănesc.

Lasă, mă, lasă. Am să fac. Am să vorbesc eu cu polițaiul să te tocmească cotigar. Dar numai cu 45 franci pe lună. Ai auzit?

— Sărut mâinile jupâne, fie și cu 45 da franci. Eu tot zic bogdaproste.

Negustorul se ținu de cuvânt. Vorbi polițaiului și căpătă făgăduiala trebuincioasă, însă pentru când se va face loc.

Asta putea să dureze o lună, două, trei, și patru și mai mult.

Amânarea asta nu-i venea lui Stan la socoteală.

Ce se gândi el, purcese deadreptul la polițai, un om lacom după bani, ca mulți prepelicari ai stăpânirii și grăi astfel:

— Boerule, eu mor de foame. Năpristam am nevoie de serviciu. Mi-a spus domnu Ceapricoff că nu-s locuri. Dar dacă ai vrea dumneata ți-ar stă în mână să dai afară pe altul și să mă iei pe mine. Voi ști și eu să cunosc binele ce imi faci. Iaca, din leafa mea de 45 de franci pe lună eu mă mulțumesc și cu 30, că sunt econom și pot trăi și cu un franc pe zi; iar prisosul de 15 franci pe fiecare lună să fie al dumitale.

Cum auzi polițaiul de astă dată se înșenină. Nădejdea câștigului îl smomi.

— Bine, mă, am să-ți fac loc. Dar să te ții de cuvânt și să nu spui la nimeni.

— Mai e vorbă, domnule polițai? Nu sunt cu beregata în mâinile dumitale?

Chiar în ziua aceea polițaiul se plângea amar primarului și zapciului că unul dintre cotigari este leneș, nu îngrijește de cal, nu vine la slujbă, a fost prins cu hoții și câte alte născociri, până ce obține înlocuirea lui cu Stan.

Stan își frecă mâinile cu bucurie.

Și îndată scrise învățătorului din Ostrov ca să-l ție în curent cu vestea cea bună.

Căci, Stan nu era altul decât o unealtă a lui Oprea.

Gospodar, cu pământ în câmp, cu casă imbelșugată în sat, cu vite și bani la banca Obștei, dar isteț de nu-l udă apele, el se lăsase ademenit de învățător și de popă ca să le slujească în noua lor urzeală pentru dobândirea pietroiului.

Și cu el, se împlinise Troița conspiratorilor.

* * *

Chiar din elipa intrării lui în slujbă, Stan se arătă de o hărnicie fără pereche.

Se sculă cu noaptea în cap, își unse bucelele cotigii, își țesălă calul să sclicească, își mătură stradele ce-i erau date în primire și, când lumea mergea la piață, el era gata cu *cartalul* lui.

Azi așa, mâine așa, polițaiul băgă de seamă și fu mulțumit de așa chilipir de om.

Dar Stan nu se opri aci.

Ca să intre mai adânc în sufletul bulgarului se infipse în curtea lui și începă a-i curăți și orândui toate lucrurile. Dădu ajutor cocoanei la bucătărie, la piață, în târg: în sfârșit oriunde se ivea o trebușoară de făcut acolo se vâră și el ca pătrunjelul. Așa în cât laudele cocoanei și ale polițaiului nu mai conteau.

— Bravo, Stane; halal de tine, Stane; vrednic ciorbăgiu bre, Stane...

Merse astfel o lună de zile. Stan luă leafa: 30 de franci. Ceilalți 14 franci trecură în buzunarul polițaiului după învoială.

Stan mulțumi și polițaiului îi radea buza.

La a doua lună tot așa; la a treia așisderea. Increderea ce căpătase Stan era nețarmurită. Polițaiul nu mai făcea nimic fără el.

* * *

Pe atunci Poliția, Primăria și Subprefectura din Silistra erau instalate în aceeaș ogradă de clădiri. În fundul ogrăzii se aflau niște magazii de piatră rămase dela turci. În aceste magazii se păstrau toate edecurile Primăriei: pompe, sacale, topoare, cângi, săpi, târnăcoape, cazmale, mături, cotigi, saci și orice fel de rămășițe și lucruri găsite sau în păstrare.

Aci fu adus, după un timp de zadar-nică așteptare în biroul zapciului și faimosul pietroiu al celor patru împărați romani.

Stan, care iscodea totul, aflase asta. Și acum îl răcăia pe inimă cum să-și facă mână liberă la magazii.

Cheile erau la polițai care niciodată până atunci nu se despărțise de ele.

Însă iscusința românului nu se dădu invinsă.

Într'o bună zi Stan zise stăpânului său:

— Domnule polițai, ce-ar fi dacă mi-ai da voe să grijesc o leacă și prin cele magazii, că ai văzut ce murdărie și neorânduială este acolo. Și dacă pică vre-o inspecție dăm de rușine.

La început polițaiul, mai mult din năravul lenei de cât din fereală, se împotrivi. Apoi îi deschise.

Stan se așternu pe dichis. Rând pe rând scoase gunoiul de pretutindeni; puse la șir pompele și sacalele, făcu stive din saci, așeză în pâlcuri după felul lăr sculele, în sfârșit făcu treaba de minunat gospodar.

Când fu gata chemă pe polițai;

— Ei, ce zici acum, putem chema noi la inspecție... se făli Stan.

— Bravo, mă, ceapcâne, îl firitisi polițaiul bătându-l pe umăr.

De aci înainte cheile magaziiilor erau pe mâna lui Stan, zi și noapte.

Asta era clipa pentru care se necăjise eu atâta apostolească răbdare pișicherul de ostrovean.

* * *

Se împliniseră cinci luni de când Stan intrase în slujba primăriei din Silistra.

Se pusese acum toamna și trebuie să se întoarcă omul la conacul lui ca să-și robotească de ale iernei.

Gâlbejeala frunzelor, ca și berzelor și rândunicilor, îi însuflă dorul de ducă.

Și apoi, popa și dascălul îl așteptau cu plăcinta caldă.

Se hotări, deci, să taie gura pânzii.

Într'o noapte când toți dormeau ca buștenii, vârî cotigarul lui în magazie și cum era o namilă de român deprins cu povara, pe târșiite încercă pietroiul prin partea codirlei. Peste pietroiul puse tot gunoiul ce putuse aduna și în slomni-

tul zorilor porni la malul Dunării unde eră locul de gunoaie.

Ajuns aci, zvrli întâi gunoiul ca să fie moale, apoi încetșor făcù să lunece și pietroiul. Peste el trase alt gunoi făcând un morman mai mare ca toate cele din prejur, drept semn. Apoi se întoarse la magazie, lăsă cotiga, deshămă calul, îl aduse la grajd, îl legă de iesle, își încarcă o dășagă cu ce bruma de lucruri mai agonisise, o zvrli frumușel pe spinare și, odată cu răsăritul soarelui, eșeă pe sub furca barieriei dela graniță.

* * *

Când boii bălții au încetat să mai orăcăie și apele Dunării se întind spre somn ca o foaie de scovergă, o lotcă spitelată, ageră ca o lișită, mânată de șeșe opăcini, suie la deal spre Silistra și poposește la mal în dreptul măidanului de gunoaie.

Trei inși sar sprinteni, ca niște cerbi pe uscat.

E știuta Troiță din ostrov: popa, dascălul și plugarul.

Nimeni nu-i turbură.

Straja Dunării hōrcăie cu mâinile sub căpătai.

Chiar Petrea Dropu le-a pierdut urma.

Cu o hasma dau gunoiul la oparte. Apoi, cu întreite opinteli încarcă pietroiul pe năsăliile cu care se duc morții, îl poartă până jos la lotcă, îl așează pe fund ca pe un morun uriaș, scot priporul și se lasă în voia apei ajutând din când în când la opăcini și strigând în ciuda strajei pescărescul indemn;

— *Otcealivai, ot...*

Sus pe bolta sinelie-închisă stelele își dau ghes și rād între ele. Rāde și troița jos în lotcă de păcăleala bulgarilor.

Iar pietroiul celor patru împărați răcorit de reveneala Dunării, cu fața spre văzduh, se lăfăia pe fundul lotcii, de sigur fericit că la urma urmelor și-a găsit limanul și va odihni printre ai lui..

* * *

Când la plecarea în piață, nevasta polițaiului văzù că nelipsitul Stan nu mai sosește, fù îngrijorată și trimise după el.

Dar iă pe Stan de unde nu-i.

Se dādù alarma. Calul și cotiga la locul lor. Cheile la magazie.

Cercetară la gazda lui. Credeau să fie bolnav. Dar și aci nimic.

Se dādù zvon prin oraș. Poate că i se întâmplase vreo nenorocire. Nici o știință.

Până'n seară târziu nimic.

A doua zi iar nimic.

Până când își luă nădejdea.

Păcat așa vrednic! Și câștigam de pe urma lui..., zău îmi pare rău.

Când, însă, se băgă de seamă lipsa pietroiului, polițaiul dezmetecit, ca după chef, izbucni:

— Al dracului hoț, bre!...

Apoi, totul fù tăinuit supt polog.

* * *

Faimosul pietroi fù dus cu alai la București.

Se sgăiră învățații cât se sgăiră la el, apoi fù trântit în curtea muzeului, tot ca la géamie.

Așa e soarta pietroaielor, ca a hârtiilor de familie: le scoți la iveală numai când ai nevoie. Încolo le studiază gângăniile, cari sunt tot un fel de învățați, cum învățații sunt tot un fel de gângăni...

Din astă ispravă Stan biruitorul și mehenchiul s'alese cu cei 50 de franci dela Primărie și cu toată recolta prăpădită; Dropu cu păcăleala, ca toți născocitorii; Popa și Oprea împărțiră câteva mișoare, cheltuelile; Alexandrineanul luă o avansare; profesorul universitar un Bene Merenti clasa I și un scaun la Academie, bez Vlașca și Teleormanul, bez faima străinătății, bez banchet și alte locmale; iar Acdereli care mi-a povestit mie aceasta întâmplare se va bucură că l-am scos la lumină.

* * *

Mai târziu făcându-se noi cercetări asupra acestui pietroi s'a aflat că fusese

adus de opt-nouăzeci de ani în curtea geamiei de un căruțaș din comuna Kile-Kadiu spre a sluji la frecatul vâpselelor când s'a reparat geamia, pe atunci nefiind mașini pentru amestecatul uleiului cu vâpseaua.

Dar din ce anume punct fusese ridicat de căruțaș și unde fusese dintru întâi ca însemnare pentru pomenirea celor patru împărați, nici până acum nu s'a aflat asupra pietroiului dela Kile-Kadiu.

...În ulița oropsită a Silistrei tot mai picotează uitată de vremuri și smerita geamie. Mușchiul nărămziu și buruenile ruinelor tot o mai năpădesc pe din afară iar șioaiele ploaiei și găzele ungherelor tot o mai oploșesc pe dinăuntru. Muezinul tot mai răcnește în amurg din hărăntitul minaret, uleiul tot mai licărește în candelă și bārbosul hoge tot mai veghează în chiliile din fundul ogrăzii.... dar, pietroiul de marmoră nu mai cinstește acele păragini.....

M. I. Chirișescu.

S o d o m a . . .

*Fugiã departe Lot, ieșit din minți...
Ardeau în urma lui Sodoma și Gomora
Și miezul nopții flăcără ca aurora...
Un val de vaere și de scrâșniri de dinți
Și urletele tuturoră
Se tot țineau de el, ca un șivoi,
Dar n'aveã voie să privească înapoi.*

*Cetățile îndrăgostirei mele
Cu foc bătute, ard pe rug:
Se crapă sufletul, cad stele...
Cu mâinile pe ochi eu fug.
În urma mea iubirea blestemată,
Ca o Sodomă fumegă surpată
Și toată patima și'ntreaga nebulie
Vor fi cenușe până'n temelie...
Trecutul culpeș îl aud cum geme
Cum pâlpe și cearcă să mă cheme
Cu glasul tot mai înecat de foc...
Dar cine'ntoarce capul se prefacă'n sloi
Și simt că de-ași privi o clipă înapoi
Ași împietri de-apururea în loc!*

V. Voiculescu.

St. O. Iosif și D. Anghel

— *File trunchiate dintr'un caet de insemnări* —

Intr'o seară am făcut cunoștință cu poetul St. O. Iosif. Eră în societatea „Semănătorului“. Primul poet pe care îl cunosc personal. Pare cam tăcut. Imbrăcat destul de modest. M'au impresionat ochii lui mari, bulbucăți, nările dilatate. Surâsul blând îi îndulciă însă toate trăsăturile feței cam iritată. Mă simțeam jenat și fără să vreau învăteam într'una între degete o bucățică de miez de pâine, evitând a privi direct pe vreunul.

Iosif mă întreabă ce urmez la Universitate și dacă în liceu se citea literatură. A rămas surprins oarecum când i-am spus că el eră la noi unul din poeții cетиși și a părut mirat când am început a-i înșiră unele din poeziile lui care ne plăcuseră mai mult.

Ceilalți nu dăduseră nici o atenție scurtei noastre convorbiri, ceea ce de altfel m'a bucurat grozav.

L-am întâlnit pe Iosif pe stradă. Abia mi-a răspuns la salut. Părea foarte distrat. A intrat repede într'o berărie. Peste două ore, cum mă ntorceam dela un curs, îl întâlnesc iarăș. Mă oprește și mă invită la o bere. Eram numai noi amândoi. M'a întrebat ce am mai citit și fără să mai aștepte răspunsul meu a scos din buzunar niște corecturi peste care a aruncat o repede ochire, apoi le-a pus la loc spuindu-și „am timp la noapte“. Măncăm snițele și bem iute o halbă. Iși cercetează punga, face socoteala și adaugă răsând: mai putem bea câte una și ne rămâne și de-o partidă de biliard. Sinceritatea lui m'a ulmit; modestia pungei mai puțin. Totuș, mai păstram oarecare iluzii asupra vșteji scriitorilor, cel puțin asupra acelor cari au răsbit.

Lui însă această mărturisire i se părea ceva cu totul natural.

Mi-a vorbit despre poezia clasică ale

cărei frumuseți știa să le pună în evidență ca un poet, accentuând asupra eleganței de exprimare și frumuseții de gândire, punând-o în legătură cu poezia noastră populară în care zac comori neprețuite. Adevărata inspirație acolo o găsești, spunea, în sufletul poporului, ascunsă ca și mărgăritarul în fundul oceanului. Ca un scafandru trebuie să te cobori acolo și să scoți mărgăritarul peste care au aruncat atâta sgură.

Trecând la literatura actuală, ca un vizionar și-a exprimat credința în isbuitirea curentului național pe care îl propaga „Semănătorul“ și nu și-a putut ascunde mila — mai mult decât disprețul — față de societatea noastră care nu citește de loc românește. Fac toți pe snobii, spunea, neștiind că ceea ce formează un popor e tocmai literatura lui, acel contact nevăzut între public și scriitor. Societatea incultă? E cosmopolită. Toți levantinii și-au dat întâlnire la noi și și-au întins aripile de parc'ar vrea să astupe soarele. Jos incultura cea mai complectă. Iată de ce datoria noastră, a voastră e să luptăm pentru înlăturarea a două rele dintr'odată. Încă nu cunoști Bucureștii, dar vei vedea mai târziu.

Il întâlnește des acuma, la Fundație unde e bibliotecar. Arare îl văd ridicându-se din fotoliu și făcând turul sălilor de cetire. Tot timpul stă la masă și citește cu ochii neridicați depe carte. În mâna dreaptă ține o ștampilă pe care o aplică foi ce-i întind studenții cari părăsesc sala de lectură.

Când se închide biblioteca, el continuă totuși să citească și mâna lui mecanic parcă, pune ștampila pe foile ce i se așează pe birou.

Uneori eșim împreună. Facem o plimbare pe Calea Victoriei pentru a intra

apoi în vreun local. Mi se pare ciudat că nu vorbește niciodată despre lucrările lui; mai bucuros stă de vorbă despre alți. Nemulțumit de el, de societatea în care trăește, se reîntoarce spre anii copilăriei și regretă că nu a rămas printre ai lui, în Ardeal...

O, mult mai bine ar fi fost
De-ai fi rămas în sat la noi,
Ai fi avut și tu un rost
Și-am fi avut pământ și boi!

fi spun răsând.

Poate ar fi fost mai bine așa, adăogă el, cu melancolie.

Are o simpatie deosebită pentru lumea muncitorilor, în special pentru tipografi, pe care-i cunoaște mai de aproape. Când vorbește despre aceștia are accente duioase și multe întâmplări ce știe a povesti din viața lor, mă fac să văd o lume de mici intelectuali, cari nu-mi par de loc mici în clipele acelea.

În astă seară a scos din buzunar un teanc de manuscrise sosite la redacția revistei. Poezii, proză, mai știu eu ce. Își aruncă ochii pe foile—unele scrise perfect caligrafic și pare mândros că nu găsește nimic bun, de publicat.

— Le citești toate? îl întreb.

— Versurile, da. Caut sufletul nou care abia acum se desprinde. Dela primul vers știu dacă am dea face cu un poet; sau cu un simplu versificator. Poetul are întotdeauna de spus ceva—ceilalți sunt banali. Cine știe ce scopuri urmăresc ei! Poate publicarea numelui, vanitatea de a și-l vedea tipărit. Să citești scrisorile care însoțesc poezia sau proza. Toate's croite pe acelaș calapod, toți exprimă aceleași platitudini. M'au scârbit. Firește, coșul le înghite pe toate. Unii devin irascibili dacă nu le publici poezioara; așteaptă două sau trei numere, pe urmă trimet o scrisoare plină de injurături și peste o săptămână sunt sigur că le întâlnesc poezia însoțită de fotografie și elogii în paginile unei foi de caricură. Cumpăr anume tot ce apare, fiindcă mă face curiozitatea să le văd

mutra. Dacă n'ai nimic de spus, ce să mai bați câmpii degeaba?... Cei cari au talent își trimet poezia sau nuvela însoțită de câteva rânduri în care tremură sficiunea sufletului lor. Ei caută mai mult o apreciere, o încurajare și doresc ca primele lor încercări să fie publicate anonim dacă vom găsi că sunt publicabile. Prima calitate a omului de talent e să fie modest. Cei mai nesuferiți sunt cei cari vin cu recomandări din partea cine știe cui. Parcă ai nevoie de recomandare, cum ar fi cazul când ceri să fii numit în vreo slujbă! Lucrarea literară se recomandă singură, nu are nevoie de protectori. În literatură drumul ți-l faci singur; nici un scriitor de talent n'a rămas necunoscut până acuma. Vine un timp care răzbună toate umilințele, toată sărăcia, toată truda nopților de veghe, te răzbună dacă ai fost ignorat și ai avut talent. Mi-aduc aminte, am întâlnit la Roma pe Pincio. E aproape necunoscut. Vei vedea însă că va veni și ziua lui. Cu câtă durere nu vorbea Pincio de viața lui pe care o simțea pe sfârșite și ce regrete avea de a nu fi putut da tot ceea ce ar fi dorit literaturii.

Mi-se pare că nu-i prea place să stea împreună cu scriitorii. Se vede că discuțiile literare îl plictisesc. Nu vorbim aproape niciodată de literatură doar întâmplător când vine vorba despre cine știe ce poet din altă țară. Grație lui fac cunoștință cu o mulțime de poeți germani și unguri despre cari îmi vorbește ceasuri întregi. Are în buzunar aproape întotdeauna, unul sau două volumașe.

Seara aceasta plecăm împreună dela Fundație. Iosif are gust de vorbă și e bine dispus, ceea ce e rar la dânsul.

Calea Victoriei pare mai veselă în astăseară. Lume puțină; încă nu s'a revărsat din teatre și cinematografe.

Mergem la Durieu. Bem vin înfundat ceea ce se întâmplă mai rar. Motivul veseliei nu mi-l spune, ceea ce e un îndi-

ciu pentru mine că e de ordin mai intim. Imi arată câțiva tipi la mese cari se veselesc în tovărășia unor femei. Stăpânii capitalei, îmi spune, nu-i cunoști încă. Printr'o asociație de idei care pare că-l urmărește, își distramă pânza trecutului și evocă cu pietate figura tatălui său, azi într'un orașel din Muntenia. Primele versuri s'au tipărit în ziarele și revistele din Ardeal. Nici el nu știe cum s'a trezit într'o bună zi la Iași. E cald, câteva zile petrecute într'un hotel, pe urmă isprăvind banii, se mută pe una din băncile Copoului, de unde îl gonțește cel dintâi vânt de toamnă și foile veste-de-Mănâncă cum poate și ce poate, trăind din douăzeci de lei pe lună, ce-i primea dela redacția unui ziar ieșan.

Se mută la hotel Vanghele, un fel de han, închiriind un pat în odaia îngrijitoarei. Cu chipul acesta nu mai avea nevoie să cumpere lemne. Curios, continuă el, femeia aceea simplă, de țară, care abea știă să citească, văzându-mă cum mă așez, lângă gura sobei seara, să citesc vreo carte, mă rugă să citesc tare s'audă și ea. Avea un simț de pricepere care mă uimea și un dar născut de a osebi pagina frumoasă. Eu o duceam foarte bine; aveam masa de seară, de cea dela amiazi nu mă mai îngrijeam; noaptea ceteam până târziu. Răse, reamintindu-și de această pagină din trecut și adăogă serios:—Sunt sigur că dacă femeia aceea învăță carte, ar fi fost cineva. Știă toate poveștile și o mulțime de poezii populare dintre care unele de o rară frumusețe. Le spuneă cântând aproape. Ce-ți spun eu, poporul nostru e capabil să pătrundă cele mai frumoase lucruri. Dar a trecut și vremea aceea. M'am întors la București, mutându-mă din mansardă în mansardă, până ce în fine am sfârșit prin a mă stabili. Câte reviste n'am pornit, cu ce entusiasm nu plecam la drum pentru a constată în cele din urmă, că ne isbim de indiferența publicului, datorită lipsei de cultură, de educație, mai știu eu, cărui viciu de organizație socială.

„Semănătorul“ e o bază și un semn, că reacțiunea s'a produs. Nimeni nu-și dă încă seama de importanța acestei mișcări. Vei vedea mai târziu și abea atunci veți ști că întotdeauna trebuie să fie o generație de sacrificiu. Poate vom ușura calea celor ce vor veni după noi, poate vom începe și noi a cunoaște timpuri mai bune.

Isprăvim seara la o cafenea, la o partidă de biliard. Jucăm destul de prost amândoi; pe el îl pasionează acest sport deși progrese nu prea face.

Il întâlnesc azi la Universitate, cu o studentă la braț. Un coleg îmi spune că e viitoarea soție a lui Iosif. Abea acum înțeleg de ce era așa de vesel ultima seară, când am fost împreună. Ce aer grav are!

Il văd rar de tot acum. Il urmăresc în revistă; publică mai des și lucruri tot mai frumoase. Numele lui începe prin a fi consacrat, colaborarea lui a fi căutată. Intre timp încep și șezătorile literare sub conducerea domnului Iorga. Iosif apare timid pe scenă; își recită poeziile însă cu atâta căldură comunicativă, știe să dea un glas de duioșie, ce pare a veni de departe, din țara durerilor și a energiei.

Are o fetiță. E în culmea fericirii. Il întâlnesc încărcat cu pachete, ca un bun tată. Zăbovim o jumătate oră la „Caru“. Nu vorbește decât de sentimentul de paternitate, pe care abea acum-a-l înțelege în toată plinătatea lui — dar tu ești un copil, adăogă — nu poți înțelege nimic din toate astea. Am început a râde.

Totuși o umbră de suferință i-se lăsă pe față:—Cine știe dacă copiii nu moștensesc și bolile părinților, zise. Un păcat al tinereții, când încă nu-ți dai seama ce este viața; câte nenorociri nu poate

aduce. Cel mai grozav lucru mi se pare să sufere din cauza ta o ființă nevinovată și să suporte toate consecințele nebăgărilor tale de seamă. Am suferit și eu și acum mă chinuesc gândurile acelea. Ori cum trebuie să fii băgător de seamă.

A apărut „Cântec de leagăn“, dedicat fetiței lui, Corina.

Hai, odor, hai păsărică,
Dormi, o, dormi fără de frică,
Să te-alinte
Moș cuminte
Și să-ți cânte 'ncetinel:
„Mugur, mugur, mugurel“.

În timpul acesta aproape nu-l vedeam. Își petrecea vacanțele la familia soției, iar când venea în București, ca unul ce renunțase la viața de boem, își petrecea timpul între casă și funcția de la Fundație. Il vedeam cu vechii lui prieteni, de o vârstă cu dânsul și luându-și bastonul și pălăria plecă grăbit spre casă. Singur. Gârleanu râdea de această transformare, ca unul care își petrecea nopțile târziu, în discuții literare care niciodată nu mai aveau sfârșit la el.

— Cineva mă bate peste umăr. Mă 'ntorc.—Ce te-ai speriat așa? mă 'ntrebă Iosif râzând. Între altele îmi spune că în curând o să avem o surpriză literară. Mai mult nu a vrut a-mi spune. Nici nu insistam.

Petrecem seara la un restaurant și după masă o lungă partidă de biliard.

— A doua zi, la cafenea, Iosif îmi recomandă pe poetul Dimitrie Anghel. Mi-a făcut o puternică impresie și m'a uimit verva spiritului său. Mic la trup, subțirel, o frunte mare, cu surâsul ironic ca un ascuțit de sabie. Foarte elegant îmbrăcat, ai zice mai de grabă că e un amator de literatură, un vesel tovarăș al scriitorilor în societatea cărora se

complace acest nabab, pe care viața banală ce e obligat s'o ducă zilnic, îl face să-și caute un refugiu în castelul plin în totdeauna de iluzii, al scriitorilor. Un spirit rafinat, tăios, cu replica gata oricând.

Recitesc în astă seară, volumele lui *In Grădina* și *Fantazii* și rămân din ce în ce mai uimit de contrastul, ce mi se pare că văd între om și operă.

— Anghel ocupă o cameră la hotel Metropol unde îi fac o vizită împreună cu Iosif. Cei doi poeți vorbesc de colaborare și Anghel râde șiret, privindu-mă pe sub ochi. Surpriza literară eră deci noul poet A. Mirea.

Luăm masa împreună, la un restaurant; deoarece soția lui Iosif eră plecată în familie.

Cei doi poeți clădesc planuri literare. Anghel îmi pare ideea. Totuși Iosif are un nume; Anghel încă nu. Poate că Iosif îndulcește ascuțiturile tăioase ale lui Anghel.

Mă uimește inteligența scânteetoare a lui Anghel, veselie lui ironică, felul lui de a privi lumea, așa de impresionant. O energie nebănuită pare a se fi deșteptat dintr'odată la un om a cărui față marchează primele urme de oboseală. Vădit lucru, amândoi sunt un contrast; mi se pare că Anghel domină; ce va eși din aceste două minți, care nu vor să facă decât una, vom vedea.

În societatea lor am petrecut cea mai frumoasă seară de când sunt în București.

— Cei doi poeți lucrează. Revistele și ziarele nu se ocupă decât de ei. Diferitele publicații le solicită colaborarea; delă șezători literare cu nepufință să lipsească. A apărut *Legenda Funigeilor* un admirabil poem dramatic și prin contrast *Calidoscopul lui A. Mirea*.

Îi văd mai rar. Anghel s'a mutat de la hotel și stă împreună cu Iosif. Lucrează ziua, lucrează până noaptea târziu, aproape

tot timpul lucrează. Toate privirile sun
așintite asupra acestor doi poeți, al căror
nume nu-l mai pronunță nimeni izolat.

*

— Apar: *Cometa*, comedie în trei acte
și *Carmen Saeculare*, epopée istorică de
o frumuseță rară.

Care e partea de colaborare a fiecărui,
nu știe nimeni. Iosif rustic, patriarhal,
duios, Anghel un rafinat, un spirit ascu-
țit. Firi așa de deosebite, și-au topit sufle-
tele, ca să răsară un suflet nou.

*

— Anghel a nchiriat un apartament
dela „Societatea Scriitorilor”; Iosif stă în
strada Virgiliu. Ai zice o separație.

Apar: al doilea volum din *Calei-
doscop*, *Portrete*, proză, *Gringoire*, tra-
ducere din Banville cu splendida baladă
în versuri; *Poesii* de Ibsen, *Strigoii Car-
paților*, roman, traducere din Al. Dumas
tatăl și *Cireșul lui Lucullus*, în care se
vădiă că numele lui Iosif eră de împru-
mut numai.

*

— În ochii publicului Iosif a pierdut;
Anghel s'a ridicat. Cei doi poeți sunt în
plină epocă de fecunditate.

*

— Iosif e singur. E o seară de vară
înăbușitoare, cum numai Bucureștii le
cunoaște. Stam într'o grădină de vară, o
grădină izolată, pe care nu o frecventează
obișnuții dela Pariziana.

Iosif e trist. Aruncă crâmpee de frază,
se oprește și bea. — Tu nu cunoști încă
viața, îmi spune într'una. Nu înțeleg ni-
mic din tonul lui sibilic.

Plecăm târziu. Cum îi e urât, mă ia
la el acasă, să dorm. Pe drum tot timpul
a tăcut.

Când am ajuns la locuința lui, am
observat că a oftat, când a scos cheia
din buzunar. A deschis și ne-am urcat
în apartamentul lui, unde domnea cea

mai desăvârșită dezordine. Și-a aruncat
ochii asupra lucrurilor din casă, cu
ciudă parcă, a isbit un scaun, ce i se
părea că-i stă în cale și s'a lăsat apoi
într'un fotoliu mare, de piele.

— Ce bine ar fi să mori așa, zise, du-
cându-și mâinile după cap.

Il privesc cu atenție. Fața îi e schim-
bată de o durere ce i s'a așezat deodată;
îi tremura buza de sus. Privirile îi ră-
tăcesc în altă lume pe care eu n'o pot
prinde.

— Bei un coniac, întreabă într'un târ-
ziu și fără să mai aștepte răspunsul,
toarnă în pahăruțe două coniacuri. El a
băut vreo cinci.—Reminiscență din tim-
pul colaborării, spune cu un ton acru.
De-acum s'a *isprăvit!*

Il privesc mirat. Svonurilor, ce ajun-
geau până la mine nu dasem nici o a-
tenție. Se făcu deodată lumină înaintea
mea.

— Poate-i mai bine așa, adaog cu
semnificație.

— Cine știe, zise încet, inchizând ochii
pe jumătate.

Am încercat să dorm, însă m'au deș-
teptat gemetele lui. Eșise în balcon și la
lumina albă, ce trimetea becul cu gaz
aerian din stradă, mi s'a părut o umbră
transfigurată.

L-am strigat, el însă a început a râde.
— Nu-i deloc poetic să te arunci de pe
balcon, zise cu amărăciune.

Am stat până la ziua pe balcon. Cu
cele dintâi scăpărări de lumină părea că
se mai liniștește.

L-a învins oboseala și a adormit vreo
două ore.

*

— De trei săptămâni suntem nedeș-
părțiți. El e mereu neliniștit și il abat
gânduri negre. Văd bine că o durere
lăuntrică îl apasă, simt că se petrece
ceva grav în acest suflet sbuciumat care-și
mistue singur suferințele. Nici o destăi-
nuire, nici o vorbă de ură însă împo-
triva nimănui, nici un accent de revoltă.

Ce suferă și cât suferă nu știe decât el; nu se desvăluie, e tot mai negru pe fiecare zi.

— Ceeace trebuia să se întâmple s'a întâmplat, spune uneori; în viață ai de luptat adesea cu neprevăzutul, împotriva căruia nu găsești la timp arme de apărare.

— Iosif s'a mutat la hotel Splendid. Divorțează, îmi spune Gârleanu. Tu n'ai știut?... Dau din umeri și nu-i răspund nimic. Imi vine greu să intru în tainele de alcov ale cuiva.

Reia viața de boiem și duce o viață de noapte. Poate își neglijează și slujba uneori. A devenit nepăsător față de lume.

Aproape în fiecare seară ne găsim la Kübler unde s'a stabilit cenacul literar.

O legătură mai strânsă a reluat Iosif în timpul acesta cu Chendi de care se despărțise când a plecat dela „Semănătorul” și a întemeiat „Viața Literară”.

— Anghel și el singur acum. La început evitau amândoi a se întâlni în acelaș local. Ca și cum ar fi fost înțeleși,

apărea fiecare la osebite ceasuri și dacă se surprindeau, unul din ei eșea grăbit. Apoi, ca doi streini și-a continuat fiecare calea lui, neingrijindu-se unul de altul. La eele întâmplare nu face nimeni nici cea mai mică aluzie. Se respectă durerea unuia și poate fericire celuilalt.

— De două luni fac pe secretarul lui Anghel. E obișnuit, se vede, să nu mai scrie singur. Omul acesta e uimitor. Dictează cu o foarte mare ușurință, de aci poate acea muzicalitate și formă rară în proza lui. Pare un inspirat. Glasul lui are nuanțări fine și o delicateță, o dulceață pe care nu i le cunoșteam. O enigmă pentru cel care-l întâlnește în stradă, pe omul elegant, pe obișnuitul să frecventeze cele mai alese localuri, între cei patru pereți ai odăii lui cu gust aranjată, Anghel e un suflet care vibrează de dureri pe care nu vrea să i le cunoască nimeni. De aci poate acea notă ironică, ca o luptă între două suflete ce se sbat zadarnic în pieptu-i chinuit.

(Va urma).

V. Savel.

Marea.

*Desfășurându-se din vălul ceșei,
Se 'nbracă marea 'n zale sclipitoare,
Și 'n jocuri de oglindă, orbitoare,
Răsfrânge viu, sărutul dimineții!*

*E-atât senin! De-abia adie-o hoare,
De-abia tresaltă 'n val suflarea vieții;
Se țese 'n zări triumful frumuseții
Pe-urzeala scumpă-a razelor de soare!*

*O pânză, 'n larg de unde legănată,
Alunecă cu mlădieri de-aripă,
Un dor de ducă te cuprinde toată!*

*Trăește nesfârșitu 'n tine-o clipă,
Și-ți pare c'astăzi este 'ntâia dată
Când sufletul din noapte se 'nsiripă!*

Alice V. Soare

Dări de seamă

I. Brucăr: *Încercări și studii*. — Editura „Cercul Libertatea“, 1919.

Un volum cuprinzând încercări de critică literară și filosofică. În general, o sfortare cu frumoase intenții, nu însă destul de isbutită.

O bună parte din bucățile strânse în acest volum au fost foiletoane de popularizare filosofică. Atunci când au apărut în ziare, au putut aduce multora orientări folositoare. Popularizările filosofice la noi vor fi oricând bine venite. Publicul nostru, nu numai marea public, dar publicul intelectual chiar, nu e decât foarte vag orientat în filosofie. D-l Brucăr ar fi făcut de sigur un lucru meritos dacă ar fi încercat o serie de caracterizări filosofice în genul celor pe care le-a strâns în acest volum, scrise însă cu mai multă îngrijire și cu mai multă exactitate informate. Rezumatele sale filosofice însă nu sunt întotdeauna destul de exacte și nici juste. Și numesc un rezumat just, acela în care autorul isbutește să scoată în evidență toate ideile fundamentale ale unei opere filosofice și mai cu seamă să le pună în legătura lor firească. E tocmai ceea ce d-l Brucăr nu isbutește în totdeauna. Rezumatele sale au astfel multe lacune. Între cele mai bine informate și mai juste voiu cită articolul intitulat „Intuiționismul bergsonian“.

D-l Brucăr prezintă în volumul acesta și încercări originale. Sunt mai mult schițări de intențiuni care dovedesc în orice caz o laudabilă preocupare intelectuală. „Puncte de reper la o teorie a cunoștinței“ încearcă o formulare a eclecticismului curent în teoria cunoștinței, între empirism și raționalism. Încercarea nu are însă nici meritul de a prezenta o formulă nouă. Valoarea ei nu poate fi reală decât pentru autor căruia îi poate furniza o orientare în lumea ideilor.

Încercarea eclectică, dl. Brucăr o manifestă și în critica artistică. Problema estetică a esenței artei, d-sale i se pare un compromis. Ceea ce în filosofie e îmbinarea raționalismului și a empirismului, în artă trebuie să fie îmbinarea dintre estetismul absolut (formula artei pentru artă) și a estetismului utilitar (formula tezistă) Eclecticismul e însă întotdeauna o soluțiune și comodă și estină când nu e justificat îndeajuns. Și d-l Brucăr nu ne dă nici legătura dintre problema cunoștinței și cea estetică, și nu ne dă nici motivul serios al acestui eclecticism. E numai o atitudine pe care încearcă să o motiveze prin exemple. Exemplele sunt însă particulare și niciodată ele nu pot căpăta valoarea universală a adevărului științific.

În sfârșit o încercare originală aduce d-l Brucăr și sub titlul „O nouă metodă de critică literară“. Titlul pretențios ascunde însă o noutate inexistentă. D-l Brucăr crede că face o aplicare a intuiționismului bergsonian atunci când afirmă că critica literară trebuie să se bazeze pe intuiția concepției fundamentale a unei opere de artă. Nu e nimic nou. Căci nu există critica literară care să pornească de la alt principiu. Intuiția e unica metodă literară și orice titlu i s'ar fi dat, ea ar rămas aceeași ori de câte ori a fost vorba de o critică serioasă. Cât privește chipul cum d-l Brucăr aplică această metodă operilor literare pe care le analizează, el e de-a dreptul copilăresc, ceea ce ar putea să-i dovedească experimental că în fond nu intuiționismul e metoda literară, ci talentul critic care se poate servi în cele din urmă și de intuiționism.

Voi mai adăoga că „Încercările“ d-lui Brucăr au încă un mare cusur, de altfel al tuturor ovreilor noștrii. Acelea de a nu fi scrise în limba românească corectă. E un cusur care dovedește fără greș inapținutudinea de asimilare a acestei rase. Totuși un scriitor ovrei ar putea să ajungă a-și corecta multe din greșelile acestea după o educație literară mai îndelungată. D-lui Brucăr îi lipsește încă această educație și de aceea paginile sale sunt foarte supărătoare.

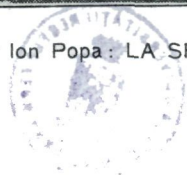
I. C. Aslan: *Odinioară — Poem dramatic în 5 acte în versuri*. — Editura Alcalay, 1919.

E o lucrare destul de meritoasă a unui autor tânăr. D-l Aslan, care a mai făcut și o frumoasă traducere a lui „L'Aiglon“, a isbutit să închege în poemul acesta pagini care dovedesc talent. Poemul aduce o viziune poetică ce nu e lipsită nici de grație și nici de sentiment. O lume de basm și de eroism în care se desfășoară povestea eternei iubiri frântă de realitate. D-l Aslan a zugrăvit câteva scene pline de mișcare cărora versurile sale, aproape întotdeauna corecte, le dau și prestigiul literar. Ceea ce îți creiază mai cu seamă simpatia pentru autor, e aerul de lirism cald pe care îl simți din fiecare pagină. E un suflet care a isbutit să se insinueze fiecărui vers și care ți se comunică și e destul pentru a face o lucrare meritoasă. Nu e însă de ajuns pentru a da o operă de adevărată artă. O lucrare meritoasă însă poate fi o etapă către artă. Iată de ce primim cu bucurie făgăduiala d-lui Aslan.

AI. AI. B.

Victor Ion Popa : LA SFAT

Cronica.

Mișcarea ideilor.

Ideea europeană

Gruparea intelectualilor dela „Noua revistă română” încetățenește la noi ideea europeană, în forma unei foi săptămânale, în momentul când România și-a lărgit granițele, când neamul din care face parte a isbutit să se închege într'un stat național.

Coloanele fiii stau sub patronajul moral al d-lui C. Rădulescu-Motru, profesor la universitatea din București, prin urmare educator al tinerelor generații, și colaborator politic al d-lui Al. Marghiloman pe timpul ocupațiunei streine, care a încheiat pacea dela București, acceptând îngustarea hotarelor vechi și renunțând la întregirea noastră națională. Unui educator al tinerimei și unui suflet filosof nu-i putem ierta această greșală fără să și-o ispășească printr'o mea culpa publică. Unui gânditor care urmărește și înțelege opintirile neamurilor pentru a-și căuta formele de organizație cele mai corespunzătoare pentru a se manifesta ca valori creatoare ale progresului, nu-i este îngăduit a se angaja în partide politice cu o atitudine fățișe împotriva principiului național, pe care partide numai nenorocirile momentului le mai pot arunca vremelnic la suprafață, fără să-și coboare prestigiul intelectual și moral.

D-l C. Rădulescu-Motru s'a făcut vinovat de acest păcat. Iar după înfăptuirea României Mari în articolul *Intelectualii* ne spune lămurit: „Viața Europei nu mai poate să fie sprijinită pe credința împeticată a civilizațiunilor naționale, cum s'a sprijinit până acum. Naționalismul trebuie purificat, înălțat” etc.

În alte articole foaia pune în discuție problema „Naționalism sau umanism”, parcă aceste două noțiuni s'ar exclude sau ar fi în opoziție. Unul dintre colaboratori însăși chiar mijloacele practice de realizare ale umanismului, prin adoptarea unei limbi universale, cea franceză, printr'un program școlar unic și prin muzică.

Intelectualii dela „Ideea Europeană” se pare că sunt împotriva ideii de națiune, de patrie. Probabil își închipue că ideea europeană sau cea umanitară este în ea însăși un ideal pentru care merită să lupti, trecând peste putrigaiul principiului național care stânjenește sufletul să se avânte în împărăția luminoasă a culturii umane.

Noi credem în doctrina națională, recunoscută de experiența și realitatea sufletească a tuturor neamurilor, și domni dela „Ideea Europeană” ne vor ierta dacă încercăm să-i abatem din drumul greșit pe care au apucat.

Războiul abia încheiat dovedește mai răspicat ca orice alt argument, că națiunile sunt realități, că ele au o voință hotărâtă de a trăi și de a se manifesta ca individualități sociale; de a se constitui în state cu un caracter național și de a se sprijini reciproc pentru realizarea maximului de cultură și de dreptate.

Acest războiu a creat Europa națiunilor, Liga națiunilor din sângele vărsat; de fii ne-

murilor a răsărit floarea triumfătoare a ideii naționale, a ideii de stat național, care însemnază începutul unei epoci nouă în istoria omenirii.

Dacă este așa, cum poate afirma d-l Motru că viața Europei nu se mai poate sprijini pe culturile naționale și ce rol are propaganda pentru ideea europeană? De ce se pune în discuție principiul național, opunându-i-se umanismul, când intelectualii dela „Ideea Europeană” știu că naționalismul e un fapt real în conștiința neamurilor și că umanismul e o altă realitate socială, rezultată din colaborarea armonioasă a tuturor națiunilor la cultura supremă a omenirii? Ancheta internațională este făcută de însăși istoria universală și atâtea fapte dovedesc că cosmopolitismul sau umanismul nu poate fi decât o fază a progresului social, întemeiat pe variațiunea și originalitatea culturilor naționale.

Scopul nostru nu este să înșirăm toate argumentele pentru a limpezi problema pusă în discuțiune de „Ideea Europeană”, fiindcă ea ne pare clarificată de mult, vrem să constatăm însă, faptul că un grup de intelectuali au înclinațiuni spre probleme care, în acest moment, nu pot contribui la munca conștientă și voluntar impusă de a încheia noul stat național. Discuțiunile de acest fel credem că ar trebui înlocuite printr'o activitate culturală și socială creatoare de valori noi, prin chemarea la viața activă a maselor poporului, care trebuiesc smulse din întunec, prin o muncă sistematică din fiecare zi pentru a înzestra națiunea noastră cu acea vigoare morală și cu acea putere de gândire, care determină unitatea națională, prefăcând-o într'o valoare utilă pentru umanitate.

„Omul cult de astăzi simte nevoia de a se ținea la curent, adică a fi în rândul urzitorilor realității de mâine, și dacă se poate de a-și lega numele de această realitate”—ne spune d-l Motru. Intelectualii dela „Ideea Europeană”, dacă vor să fie în rândurile „urzitorilor realității de mâine” au să renunțe la abstracțiuni sterpe și să ia parte activă la opera de construire a statului național și la sporirea culturii naționale. Să înalțe și să purifice naționalismul printr'o voință, care știe unde tinde să ajungă și știe alege mijloacele de înfăptuire ale „realităților de mâine”.

Fără o directivă voită, lăsându-ne pradă tuturor ideilor care agită creurul lumii, ne risipim inutil energii prețioase și ne încurcăm pe noi înșine, iar noi, în aceste vremuri, avem nevoie de disciplina voinței și de economia forțelor.

(O. C. T.)

Muzica.

Simfonia a III a Maestrului Enescu.

II.

Partea a doua a simfoniei, în întreg, pare să ne arăte prin forța ei în mișcare, prin sinuozitățile liniilor melodice cari ating paroxismul sensual, prin sonoritățile ei bizare, caracteristice și atrăgătoare în același timp, „ispita”.

Prima temă, insinuantă și ușoară, ne convinge a o urmări, cu gândul că ne-ar putea conduce la fericire.

Și fericirea e necunoscută, nu se arată, se lasă a fi numai întrezărită.

Treptat, treptat, ispita își țese rostul, și frumusețile cari ni se prezentau la început pe-a locuri promițătoare, sfârșesc prin a determina în noi, prin convingere, o sfortare de voință bine precizată, în apariția temei a cărei esență ritmică, într-o vulgară comparație ar fi un marș.

În această precizie ritmică și ordine simetrică se descopere concursul luptelor sentimentelor întru căutarea idealului. Legile fizice ne arată că forțele îndreptate în același sens pot da un rezultat, și ca rezultatul să fie și mai sigur, sentimentele desordonate la început, au renunțat la independența lor, și s'au supus în acest scop „ordinei” bine caracterizată prin ritmul acestei teme.

Fortat chiar în cadrul ordonat ritmic „patima” mai impulsivă, se arată în armonie și melodie.

Cortegiul își continuă cursa la fericire, cu convingere, încapățănare chiar. Nerăbdarea se accentuează cu cât mai mult țelul pare a fi atins, ... dar... !).

În locul fericirii promise, visate, chemate, în primele acorduri fantastice ale instrumentelor de alamă, ne apare „realitatea”, brutalitate obsedantă, în care năzuințele îngrămădite toate nu pot fi satisfăcute și în urlul formidabil al acestora, se ghicește „egoismul”. Fiecare sentiment vrea partea cea mai mare din fericire și cu toate că același scop e urmărit de toate, nici unui nu e satisfăcut.

Desordinea imensă înghite tot...

(Muzica e arta care duce contrastul la exces, chiar s'ar putea zice că, contrastul este unul din principalele mijloace expresive ale muzicii. Am găsit momente în cari pauza, pusă sub anumite condițiuni, să ne arate forță; aci găsim exemplul contrar: o imensă sonoritate ne dă impresia de chaos).

... Și ce mai poate rămâne dintr-o decepție, de cât regrete, desgust și remușcări.

În partea a treia asistăm la logicul rezultat obținut în urma conferințelor anterioare.

După decepții mari, urmează reculegere. Consolarea ne îndreaptă către spiritualitate.

Aceeaș temă care în partea a doua (marșul) eră simbolul efortului suprem către idealul lumesc aci modificată, ne apare resemnată, lipsită de artificiu, clară, scnină, spirituală. Corul tratat în această simfonie ca sonoritatea cea mai potrivită în stăvitate, comentează aceeaș temă.

Suavitătea sonorităților, armonia clară contrastând cu partea a doua, abilele mijloace impresioniste care ne arată reculegerea (orga, clopoțelul din serviciile divine catolice), mișcarea demnă în care se dezvoltă o muzică divină, ne duce la „mântuire”.

Poezia simplă și filosofia eternă desprinsă din această simfonie, ne-o face apropiată sufletului. E una din puținele opere simfonice moderne, care să se adreseze direct întregii noastre făpturi: *Suflet* (din care cauză au simțit-o și cei ce n'aveau pregătirea necesară înțelegerii muzicii moderne), și *Inteligență* (din care

cauză tehnicienii muzicanți o vor aprecia și mai mult după ce o vor fi simțit).

Autorul a reușit să îndeplinească prin simfonia a treia menirea artei.

Sufletul lui mare, exteriorizat prin cele mai simple, abile, mari și artistice mijloace, ni-l comunică prin opera sa, și cu el... toți auditorii simfoniei lui, chiar după acordul final se duc cu gândul mai departe.

Finalul e logic, așteptat, ne dă impresia repausului, însă repausul absolut nu poate exista nici în „Nirvana”, și gândul autorului continuă și după acordul final și prin punctuația muzicală (dacă comparația e admisă) reușește cu cele mai simple mijloace să ne dea impresia ortografică a semnelor puncte, puncte (...).

Și sufletul lui ni l-a transmis noua în vremea execuției și cu el continuăm divina simfonie.

I. Nonna-Otescu

Teatru.

Patima roșie. Vlaicu Vodă. Oedip Rege.

Printre lucrările dramatice românești mai noi cari se mențin cu succes pe scena teatrului Național trebuie să cităm în primul rând „Patima Roșie” a d-lui M. Sorbul. Psihologia înfrigurată a acestei piese, acea notă izbutită de modernism pe care o introduce în literatura noastră dramatică, caracterele înfățișate, care cu tot exotismul lor, sunt individualizări superioare ale unor tipuri concepute de autor, însăși acțiunea vie și colorată, dialogul scriitor, toate acestea contribuie să ridice lucrarea d-lui Sorbul, deasupra unui vremelnic succes. Șbiț, rătăcul superior, amestec de genialitate și grotesc care și înecă amărăciunea în vin, descărcând toată puterea geniului său în sarcizme și în tr'un cinic dispreț față de lume, Șbiț această creațiune unică a literaturii noastre, câștigă prin anumite faturi de adâncime psihologică, acel caracter de universalitate pe care nu-i pot naște de cât marile plămăiri de artă. Tofana care sub lustrul unei inteligențe cultivate, este femeia mănătă de instinctele atavice ale familiei și a cărei natură predestinată la patimi și crimă încearcă zadarnic să se ascundă în dosul aforismelor reci Rudy, tipul secătării simpatice, al cărui fond sufletesc a fost alterat de perversitatea femeilor, în sfârșit aceste personaje, din „Patima Roșie” nu se șterg ușor din minte și odată cunoscută te obsedează a ceea putere pe care n'o dau decât caracterele individuale bine hotărâte.

Reprezentarea lui „Oedip Rege” marea tragedie a lui Sophocle a fost o adevărată impietate. Niciodată cred, destinul antic n-a planat deasupra unui ansamblu scenic mai vulgar și mai depărtat de grandioasa concepție a păgânității clasice. Teatrul acesta de eroi, cari îmbrumută zeilor trăsăturile fizice și sufletești, teatrul acesta plin de nobleță olimpică în care mâna divinității se amestecă pururi în conflictele omnești împletind și desfăcând firul marilor pasiuni, a fost scoborât micșorat, mutilat în măestria lui și trivializat până la înconștiență de oameni, al căror suflet par cu totul străin de simțământul sublimului. Simțeați o fâșie de cer albastru care se rostogolea în noroi la fie-

1) În partiție momentul „les cuivres debout”.

cestei libertăți și democrației d-l Graur nu are nici un cuvânt.

Cuvânt liber, acțiune liberă pe toate tere-care vers inspirat al marelui tragedii. Aveai impresia unei parodii de prost gust, al unui cult ofițiat de mâini profane, pentru delectarea vulgului. Cu câțiva ani în urmă, văzusem această tragedie la „Comedia Franceză“ din Paris, având ca interpret în rolul lui Oedip, pe marele Mounet Sully. Eră un delir în sală, unde toată floarea intelectualității franceze, ținuse să sărbătorească pe bătrânul tragedian, în una din cele mai puternice creațiuni ale sale. Mouuet Sully, eră adevărata încarnare a maiestății tragice. Din fiecare gest al său respira o nobleță supraomenească. Eră cu adevărat un zeu rănit al Eladei care contură toate nuanțele de maiestate, în ritmul unui verb de cristal. O crudă desamăgire a fost interpretarea dela Teatrul nostru Național.

Teatru „Regina Maria“ Văpaia de Kistemaekers.

Compania dramatică de sub direcțiunea d-lui Toni Bulandra și-a deschis stagiunea cu piesa lui Kistemaekers, „Văpaia“

„Văpaia“ este una din acele lucrări à thèse cu care ne-a obișnuit atât de mult repertoriul francez modern. Personagiile lipsite de orice consistență sunt mai mult pretexte în dosul cărora, autorul să-și poată pleda ideea sa favorită. Avem în acest gen piesele d-lui Henry Lavedau cu dialoguri pline de vervă în care spiritul și scânteierea observațiilor, acumulează o rară finețe psihologică. Ceea ce le lipsește însă acestor lucrări de teatru, este expresiunea puternică a vieții, într-un cuvânt adevăratul spirit creator. Ele sunt mai mult un fel de „causerii brillante“ adaptate la scenă, jucate cu cea dibăcie a omului de lume, care știe să presare în problemele cele mai grave, grația și eleganța manierelor de salon. Vervă scânteietoare și multă știință a tehnicii teatrale, în acestea se rezumă calitățile lor de căpetenie. Deși o piesă francească „à thèse“ „Văpaia“, de Kistemaekers, se deosebește de alte lucrări similare, prin caracterul estic de melodramă, și printr-o motivație psihologică arbitrară.

Dialogul deși viu, n'are în el nimic din ingeniozitatea și spiritul pe care suntem obișnuiți să le întâlnim în teatrul francezesc de azi. Acțiunea este de o complicațiune cinematografică. Locot-colonelul Felt, (D-I P. Sturza) face datorii enorme pentru a întreține luxul soției sale (D-na Lucia Bulandra) pe care o idolatrizează. Colonelul este un tip autoritar care exagerează cultul forței, păstrând și în viața conjugală ceva din rigiditatea comandantului. Pentru acest motiv dragostea soției față de dânsul se schimbă pe neașteptate în aversiune. În momentele aceste de criză conjugală când soții trăiesc separați între dânsii, intervine Marcel Beaucourt, un personaj abil (fost ministru) și plin de fineți diplomatice care, nutrește o pasiune puternică pentru D-na Felt. Acesta caută să se folosească de incurcătura momentului, pentru a atrage dragostea D-nei Felt și într'adevăr reușește. Colonelul ghicește totul. Între colonel și subtilul Beaucourt, se deschide un duel pe viață și pe moarte. Adversarii se găsesc reuniți întâmplător, ca invitați la castelul baronului Stettin, alături de un oare care personaj dubios, anume Blogau, care este deținătorul unor poliți

de mare valoare ale colonelului Felt. Blogau, este un spion al puterilor străine, care a căutat sistematic să-l atragă pe colonel în mrejele lui. Blogau reclamă colonelului, banii pentru poliți pe care acesta nu are de unde să-i plătească. Ruina și rușinea lui este iminentă. Atunci Blogau își dă pe față cursa, cerând în schimbul banilor, planurile unui fort de apărare, de sub direcția colonelului.

Ca într-un film de cinematograf colonelul plin de indignare ucide pe spion, apoi, aleargă în camera soției sale să se spovedească, cucerindu-i din nou dragostea prin accente puternice de pasiune, la care se adaugă și emoția crimei săvârșite. Mare lovitură de teatru, lacrimi, convulziuni sentimentale, însăși toate efectele melodramatice de care poate uza un autor la nevoie. Singur Beaucourt din tot castelul a găcit pe autorul crimei. A doua zi la sosirea parchetului, Beaucourt văzind că dragostea D-nei Felt se întoarce către bărbatul său aflat în nenorocire, caută să se răzbune denunțându-l pe acesta justiției. Colonelul ca justificare a crimei sale pronunță cuvântul de „Patrie“ și ca printr-o baghetă magică, pasiunile dispar, adversarii își dau mâna și crima este tănuită. Iată tot conținutul.

Interpretarea a fost cu mult superioară piesei Ansamblul minuat.

Artur Enășescu

Insemnări.

Traian. Cuvântarea d-lui Vasile Pârvan ținută la Academia română, în ziua de 26 Sept. a. c., a fost un imn filosofic și științific adus memoriei Augustului Caesar dela moartea căruia s'au împlinit 18 veacuri. Învățațul profesor în ale sale „Parentalia“ a evocat trecutul împletindu-l de prezent cu o neobișnuită putere de imaginație și de sinteză; a reînviat morții pentru a povățui și îndruma pe cei vii. Splendida cuvântare va apărea în intrgime în numărul viitor al revistei noastre și se va publica și în volum separat, ca să slujească de îndreptar sufletec tuturor care cultivă tradiția ca un izvor de împropătare a vieții în necurmata evoluție.

„Cuvântul liber“. Este revista săptămânală publicată de gruparea dela „Izbânda“, ziarul din Str. Sărindar botezat în valurile triumfului nostru național. Revista luptă pentru libertatea gândirii, a scrisului și pentru democrație, care toate sunt la modă. Redactorul revistei, d-l Const. Graur, o veche cunoștiință a noastră, atacă diferite probleme de actualitate: „Rezolvarea chestiei evrești“, „Naționalitățile în România Mare“ și naționalizarea industriei și comerțului, recomandând soluții umanitare, largi și civilizate. D-sa mai constată că România a devenit un stat poli-etnic, în care începe oficial să se vorbească, însăși și de evrei, că naționalitățile trebuie să se bucure de cele mai largi drepturi și că orice constrângere ar fi primejdioasă. Amintim d-lui Graur că pământul românesc a fost canaanul libertăților politice și înainte de-a deveni poli-etnic. Pe acest pământ s'a făurit libertatea națională a Grecilor, a Bulgarilor și a Sârbilor, după cum bine știe d-l Graur. Și tot aici s'au ocrotit și evreii, care astăzi se proclamă sfidător de naționalitate, țin congrese sioniste și insultă țara. Împotriva a

mele vieții, da, eu o singură condiție: la temelia lor să străjuiască iubirea sinceră de patrie. Toți străinii ne-au rămas datori cu această iubire. (T. C.)

Propagandă în străinătate. Deși târziu, dar ne-am convins și noi că o propagandă în străinătate, făcută de oameni cu depline garanții de seriozitate, ne poate aduce cel mai mare folos. Dacă s'ar fi înlocuit misiunile sinecuriste și de favoriți cu propagandiști pregătiți, câte nu s'ar fi petrecut altfel în apus. Lipsa de informații a străinătății a fost una din cauzele esențiale ale nedreptăților pe care le-am îndurat din partea aliaților.

Primim acum la redacție următoarele volume: *La question roumaine en Transylvanie et en Hongrie* de Aurel C. Popovici, cuprinzând cunoscuta „Replică”, cu o scurtă încheiere asupra persecuțiilor îndurate de Românii din fosta Ungarie dela 1892 încoace; *Notes sur la guerre roumaine (1916-1917)*; *La Dobrogea, essai historique, économique, ethnographique et politique* și *La terre roumaine a travers les âges* — atlas historique, politique et ethnographique de N. P. Comnène, toate lucrări de valoare care desigur ne-au adus bune servicii în apus.

În vitrinele librăriilor din capitală inundate de cărți franțuzești — de par'că nici n'am fi în România — am văzut și alte publicații, dar toate de dată recentă.

În cursul neutralității numai d-l N. Iorga a găsit de cuviință să se jertfească, din proprie inițiativă, pentru informația străinătății.

În viitor vom învăța oare minte? Să nu uităm că războiul nu s'a terminat cu pacea dela Paris. În Ardeal eră vorba să se înființeze un „resort al propagandei”. De ce nu s'ar înființa o secție de propagandă pe lângă Ministerul de Interne, care să îmbrățișeze întreg teritoriul românesc și să funcționeze permanent cu ramificații și legături în toate centrele lumii culte — de ce? (T. C.)

Un centru românesc. Promite să fie Clujul, cuibul magnaților din Ardeal. Lupta de cucerire a acestui oraș firește nu este ușoară și se cer energii proaspete și numeroase ca să-i imprimăm caracterul românesc. Prima cucerire e universitatea, în jurul căreia se va grupa mișcarea culturală. Rectorul universității e învățatul profesor D-r Sextil Pușcariu. Corpul profesoral în parte e compus din elemente bune, dar putea fi în întregime ireproșabil, dacă ar fi lipsit protecțiile și clicăria, așa de repede încetățenite în Ardealul Consiliului dirigent. A doua instituție culturală e Teatrul Național, în fruntea căruia e numit poetul Zaharia Bârsan, care știm că va încerca să organizeze un teatru la înălțime. Ziarul *Patria* s'a mutat la Cluj și profesorii universitari proiectează în legătură cu casa de editură *Ardealul* o serie de publicațiuni. Pe lângă aceste așezăminte mai sunt și vor mai răsa și altele, care în scurtă vreme vor prefăce Clujul într'un puternic centru românesc. (T. C.)

Literatura românească în străinătate. Se știe că de puțin cunoscută este literatura noastră în străinătate. Câteva traduceri bune în limba germană sunt aproape singurul capital cu care ne putem mândri față de străini.

O știre îmbucurătoare ne vine acum din An-

glia, unde aflăm că se lucrează la o antologie a prozatorilor români în englezește. Traducerile vor fi făcute de D-na Lucy Byng, sora generalului Greenley șeful misiunii engleze în România. (A. E.)

„Innălțarea”. E titlul unei foi săptămânale de sub direcția d-lui O. Densușianu, care vrea să înșghebe o grupare politică în jurul d-sale și probabil să întemeieze și un nou partid politic pentru a întronă: *munca, cinstea și dreptatea* în viața publică de stat. Foaia e anemică și didactică, prin urmare antipolitică. Nu tăgăduim bunele intențiuni ale d-lui Densușianu. Cultura și inteligența d-sale îi dau dreptul la exercitarea drepturilor cetățenești în public și credem că un ziar independent — *Dacia* de pildă — i-ar deschide cu plăcere coloanele, ca să-și spună părerile. Dar ca să te cobori dela catedra universitară și din înălțimea unui șef de școală literară la o foieță săptămânală cu pretenții de reformă, ni se pare nesperios, iar faptul ca un filolog și, în orele libere, poet, să se proclame șef de grupare politică, ni se pare ridicol.

(T. C.)

BIBLIOGRAFIE

Petrea Dascălul. *Din zile mari*, versuri pentru talpa țării, edit. Tipografia sateanului, Săliște. Prețul; 65 bani.

D-r I. Lupaș, *Constituție și autonomie*, Biblioteca Șaguna N-rii 37—38. Edit. Tipografiei Săteanului, Săliște, 1919.

Z. Sandu, *Măreța adunare dela Alba-Iulia*, Edit. Librăria Săteanului, Săliște. Prețul 2 lei.

D. Ioanițescu, Un apostol al vieții moderne: *William James*, o scurtă privire și câteva pagini alese. Colecția cărților galbene, 1919.

Const. Beldie, *Glossa spiritului cărtrănesc*, încercare anti-intelectualistă. Colecția cărților galbene.

— *Ce vrem*. Catehism pentru sufletele nehotărâte. Colecția cărților galbene.

ERATĂ

No. 17. — Contribuții străine la cultura românească.

Pag. 326 col. II al 2. r. de jos citește: Iorga găsim...

— al 5. r. 2 de sus, cit: i-a făcut.

— nota 2, cit: nu l-am putul.

Pag. 327., col. I al 2. r. 2 de jos cit.: *Die romanischen Literaturen und Sprachen*.

— al 3. r. 2 de sus, cit.: *betzlen*; r. 1 de jos cit.: *einzig*.

— al 4 r. 2 de sus, cit: *zusammen gefasst*.

— col. II r. 3 de sus, cit: *Eulenspiegel*.

— al 1. r. 9 de sus cit: nota aut, în loc de n'audl..

Pag. 328 col. I, al 3, r. 2 de jos, cit.: arătate cu altf, etc..

— col. II, al 5 r. 3 de sus, cit.: Tatăl lui eră; r. 4 cit.: *of Jewis and etc. r. 7: datei*, nu datinei!

Pag. 329 r. 1 de sus, cit.: *plot*, nu plat!

Celelalte greșeli sînt nefinsemnate.

La „*Mia lui Ciutră*” la început să se adaugă: „*Soarele coboră creasta Șindiliului când*”.....

La *Fecioarele din Pind* pag. 345 rîndul ultim să se citească: *Și 'n datina sfîntă de-acasă*.

În articolul „*Dări de seamă*” pag. 347 col. I, versul: „al vostru sînge n'frînge trecutul mort” se va citi: „al vostru sînge n'vie trecutul mort”.